

HISTORIE ČESKOBUDĚJOVICKÉ TURISTIKY OD JEJÍCH POČÁTKŮ DO ROKU 1938

HISTORY OF BUDWEISER TOURISM FROM ITS BEGINNINGS TO 1938

J. Štumbauer

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra tělesné výchovy a sportu

Abstract

The beginnings of tourism in the Czech lands fall deep into the 19th century. Group trips of gradually emerging Sokol unions and local unions of Turnverein in areas with a significant share of the German population can be considered its primary organized form. The early development of tourism also took place in South Bohemia, which is very rich in natural beauties and historical monuments. This article focuses on the emergence of spontaneous and subsequently organized tourism carried on by the inhabitants of České Budějovice (Budweis), both in their close and distant surroundings. During the period under review, Budweiser tourism gradually developed into a well-branched and interdependent set of specific and non-specific tourist associations, units and clubs and became one of the most important parts of the local system of physical education and sport. Its hallmark at that time was a relatively balanced dual-national structure, but it did not lead to more significant national excesses despite some competing local national interests.

Keywords: history; tourism; tourist associations; officials; activity

Souhrn

Počátky turistiky v českých zemích spadají hluboko do 19. století. Za její prvotní organizovanou formu lze u nás považovat skupinové výlety postupně vznikajících sokolských jednot a v oblastech s výraznějším podílem německého obyvatelstva, pak i místních jednot Turnvereinů. K brzkému rozvoji turistiky došlo i v jižních Čechách, které jsou na přírodní krásy a historické památky velmi bohaté. Toto sdělení je zaměřeno na vznik spontánní a následně i organizované turistiky provozované obyvateli Českých Budějovic, a to v jejich bezprostředním i vzdálenějším okolí. Českobudějovická turistika se ve sledovaném období postupně vyvinula ve značně rozvětvený a vzájemně se prostupující soubor specifických i nespecifických turistických spolků, odborů a klubů a stala se jednou z nejvýznamnějších součástí zdejšího systému tělesné výchovy a sportu. Jejím charakteristickým znakem tehdy byla poměrně vyvážená dvojnárodnostní struktura, která zde ale nevedla přes některé vzájemně si konkurující místní národní zájmy k významnějším národnostním excesům.

Klíčová slova: historie; turistika; turistické spolky; funkcionáři; činnost

Úvod

Začátky vědomého pozitivního vnímání přírody, především pak jejích nejvýraznějších geomorfologických tvarů, jako jsou pohoří, skalní útvary, jezera a říční údolí jsou většinou spojovány již s obdobím osvícenství a romantismu. Pro zájmovou činnost spojenou s pohybem v přírodě a ve vyhledávání krajinářsky významných lokalit za účelem tělesného a duševního osvěžení se vžil již v 19. století název turistika. Turistika je nejenom nejstarší záměrnou volnočasovou pohybovou aktivitou vázanou na přírodní prostředí, ale také fenoménem, který postupně dosáhl masového rozšíření.

Počátky turistiky v českých zemích spadají hluboko do 19. století. Za její prvotní organizovanou formu lze u nás považovat skupinové výlety Sokola Pražského pořádané již bezprostředně po jeho

založení v roce 1862. První z nich byly směřovány na Říp, Žebrák a Točnick. Jejich pořádání pokračovalo i v následujících letech. K plánovaným výletům většinou vydával Sokol Pražský, a následně po jeho vzoru i další postupně založené sokolské jednoty, tištěné *Výletní listy*. Obdobně turistiku zahrnovaly do náplně své činnosti i zdejší jednoty Turnvereinu.

Prvním specializovaným českým turistickým spolkem se stala Pohorská jednota Radhošť založená v roce 1884. Tato jednota působící v jihozápadní části Moravskoslezských Beskyd zde postupně vybudovala turistické chodníky a řadu pozoruhodných, turistům sloužících staveb. Jediněná celonárodní organizace Klub českých turistů (KČT) pak byla založena v roce 1888. Od samého počátku se KČT věnoval kromě klasické spolkové turistické činnosti i značení cest v okolí sídel svých místních odborů. Následně také inicioval, či sám přímo financoval a prováděl stavby rozhleden a útulen pro turisty. Později se pustil i do oprav několika nemovitých památek a v některých lukrativních oblastech se mu podařilo získat pozemky a zajistit finance pro stavbu turistických chat.

Vzniku českých turistických spolků a klubů v českých zemích ale časově předcházelo založení jejich zdejších německých protějšků. Za první z nich je považován karlovarský *Wanderer Club* založený pravděpodobně již v roce 1862. Ten se ale zabýval jen úzce zaměřenou klubovou činností a nikoliv značením cest a stezek. Následně vznikly v českých zemích německé regionální horské spolky. První z nich, zaměřený na České Švýcarsko, byl založen v roce 1878 v Děčíně. Do I. světové války působilo v českých zemích ale také celkem 12 sekcí *Deutscher und Österreichischer Alpenverein* (*Německého a rakouského alpského spolku*). Tyto regionální sekce spolupracovaly s místními německými turistickými spolky a organizacemi a angažovaly se ve stavbách rozhleden a horských chat.

Rozvoj turistiky se samozřejmě nemohl vyhnout i na přírodní krásy velmi bohatým jižním Čechám. Toto sdělení je zaměřeno na vznik spontánní a následně i organizované turistiky provozované obyvateli Českých Budějovic (do roku 1920 byl název města v němčině jen Budweis, následně pak oficiálně Böhmisches Budweis), a to v jejich bezprostředním i vzdálenějším okolí.

Metodologie

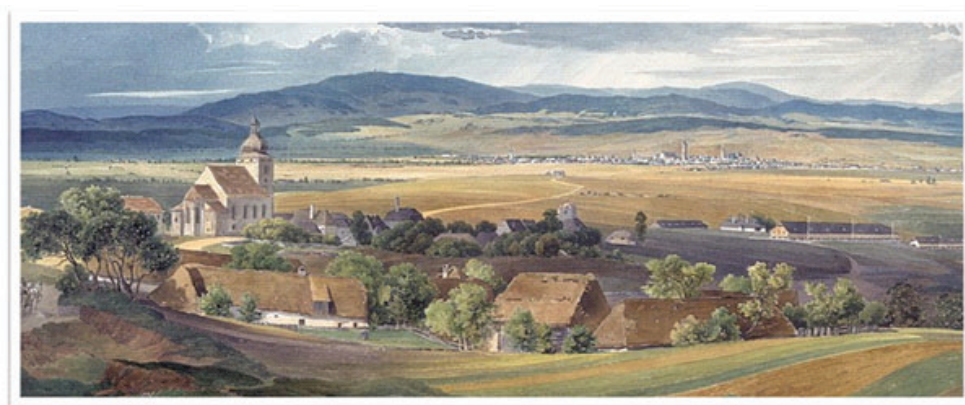
Cílem tohoto sdělení je popsat na základě pramenného poznání historii organizované i neorganizované turistiky obyvatel Č. Budějovic od 60. let 19. století do září 1938.

Předmět tohoto sdělení je z obsahového hlediska zaměřen na historii turistiky a činnost turistických spolků a organizací sídlících v Č. Budějovicích. Zabývá se zejména turistikou organizovanou ve specifických i nespecifických turistických spolcích a organizacích, ale také turistikou jako významnou spontánní volnočasovou aktivitou. Předmět je zaměřen na pěší turistiku. Technickými formami turistiky, jež se zde postupně vyvinuly, tedy cykloturistikou, turistikou na lyžích a vodní turistikou se bude zabývat připravované navazující sdělení. Z časového hlediska je jeho předmět zaměřen na období poslední třetiny 19. století a následné období 20. století končící rozbitím Československa v září 1938, které přineslo mimo jiné i následný zákaz vstupu turistům české národnosti do rozsáhlých turisticky atraktivních příhraničních částí jižních Čech. Z hlediska územního, je pak jeho předmět zaměřen na jižní Čechy, tedy hlavně na Českobudějovicko a na jižní Šumavu. Z hlediska aktérů řešené aktivity pak na obyvatele Českých Budějovic, a to jak české, tak německé národnosti.

Pro vypracování tohoto sdělení byla použita převážně přímá metoda, jejíž aplikaci umožnilo shromáždění velkého množství relevantních pramenů a dalších zdrojů. Vzhledem k nutnosti redukce rozsahu textu byla částečně použita i metoda průřezová.

České Budějovice v období poslední třetiny 19. století a první třetiny 20. století

V 60. letech 19. století, kdy královské privilegované horní a krajské město Č. Budějovice oslavilo 600 let od svého založení a kdy zde vznikly první výlučně tělocvičné spolky, nejdříve německý Turnverein a s několikaletým zpožděním i český Sokol, mělo město okolo 17 tisíc obyvatel. V té době bylo město utrakvistické s mírnou početní a výraznou mocenskou a hospodářskou převahou německy mluvících obyvatel. Již v 80. letech ale byly počty příslušníků obou národností zhruba vyrovnané a v následujícím období se poměr počtu obyvatel začal postupně měnit ve prospěch české části, a to zejména díky přílivu venkovského obyvatelstva. Těsně před I. světovou válkou již dosahovaly počty obyvatel české a německé národnosti poměru téměř 2:1 ve prospěch Čechů. Počet obyvatel ostatních národností zde byl jen velmi malý.

Obrázek 1./ Figure 1.

Pohled na České Budějovice z Rudolfova na obrazu, který namaloval rakouský malíř Eduard Gurk v roce 1840. V pozadí vystupuje výrazné panorama Kletí./ A view of České Budějovice (Budweis) from Rudolfov in a picture painted by the Austrian painter Eduard Gurk in 1840. In the background stands out a distinctive panorama of Kletř.

Na rozdíl od počtu obyvatel se hospodářský a politický vliv Čechů ve městě zvyšoval daleko pomaleji a v klíčových oblastech života města si budějovičtí Němci udrželi až do konce I. světové války převahu.

Z hlediska rozvoje města mělo období konce 19. a začátku 20. stol. zcela mimořádný význam. Č. Budějovice tehdy zaznamenaly prudký přírůstek obyvatel, velký stavební ruch, rozvoj dopravy, obchodu a průmyslu. V celkovém tempu rozvoje předčily ostatní regionální centra v Čechách, ovšem s výjimkou Plzně. Počtem 54 580 obyvatel (s přilehlými a dnes již integrovanými obcemi) byly Č. Budějovice před I. světovou válkou po Praze a Plzni třetím největším městem v Čechách a pátým největším v zemích koruny české.¹

Konec I. světové války a vznik samostatné ČSR přijali českobudějovičtí Češi s nadšením, naopak zdejší Němci s obavami a někteří i značnou nevolí. Pro město přineslo následné období, proti předcházejícímu, dosti podstatnou změnu. Ustanovení nového, zcela jinak orientovaného a vymezeného státu pro něj znamenalo ve svých důsledcích podstatné zpomalení jeho ekonomického rozvoje. Město totiž ztratilo postavení sídla ležícího na hlavním severojižním dopravním směru, přišlo o významnou část klientely zdejších obchodních a potravinářských firem a ocitlo se v takřka periferním postavení, bez většího průmyslového potenciálu a zbavené svých dosavadních hlavních předností. Hospodářské poměry ve městě se tehdy vyznačovaly existencí značného počtu spíše menších výrobních podniků a firem. Mezi nimi pak vůbec nebyl zastoupen těžký průmysl.

V důsledku toho v období I. republiky počet obyvatel města stagnoval a dokonce se i mírně snížil. Prudký byl zejména pokles počtu obyvatel hlásící se k německé národnosti. Ten byl způsoben nejenom jejich odlivem z města, ale hlavně tím, že se značná část obyvatel, hlásící se před I. světovou válkou k národnosti německé, se po válce přihlásila k národnosti české. Přes stagnaci počtu obyvatel ale byly Č. Budějovice ještě začátkem 30. let stále třetím největším městem Čech za Prahou a Plzní, ale před silně německými a hospodářsky významnými městy – Ústím nad Labem a Libercem.

Č. Budějovice byly v tomto období sídlem správního (politického) okresu, a přestože nebyl ustaven střední územní správní článek (ve formě zamýšlených žup), byly pro svoji velikost, polohu, vyvážený hospodářský potenciál, rozvinuté školství, finančnictví, obchod a další aktivity naprosto dominantním a zcela přirozeným centrem rozlehlých a z několika hledisek i značně svěbytných jižních Čech.

Vznik a vývoj českobudějovické turistiky do roku 1918

Klasická pěší turistika se stala v poslední třetině 19. století nejrozšířenější pohybovou aktivitou obyvatel Českých Budějovic, a to díky koexistenci její spontánní i organizované formy. Č. Budějovice byly nejenom vyhledávaným turistickým cílem a východištěm četných turistických tras po okolí, ale postupně zde byla založena a následně vyvíjela činnost celá řada turistických spolků i nespécifických.

¹ *Obce v číslech – okres České Budějovice.* (1990). Č. Budějovice., Böhm, F. (1928). *České. Budějovice.* Č. Budějovice, s. 30–41., Zeithammer, L. M. (1904). *České Budějovice a okolí.* Č. Budějovice, s. 106.

kých organizací zabývajících se touto pohybovou aktivitou. K přepravě do východišť ke vzdálenějším turistickým cílům bylo možno použít i pěti postupně vybudovaných železničních tratí vycházejících z Č. Budějovic.

Bližší turistické trasy vedly přímo z města na Dlouhou louku, k Suchomelu, ke Špačkům, na Švábův hrádek, do Litvínovic, do Hrdějovic, do Roudného, do tehdejších sirnatých lázní Libníče, na Dobrou Vodu (obr. 2), do Rudolfova, do Hosína, či do Hodějovic. Prakticky ve všech těchto místech fungovaly na turisty zaměřené výletní restaurace.

Obrázek 2./ Figure 2.

Dobrá Voda a Hluboká na pohlednicích z počátku 20. století./ Dobrá Voda and Hluboká on postcards from the beginning of the 20th century.

Vzdálenější turistické výlety, z nichž některé byly kombinovány s jízdou vlakem, vedly na Hlubokou (obr. 2), k rybníku Bezdrev, do Doudleb (obr. 6), do Zlaté Koruny (obr. 14), do Říмова (obr. 6), k zřícenině hradu Dívčí kámen (obr. 14), do Českého Krumlova (obr. 9), do Velešína, k hradu Rožmberku (obr. 9), do Vyššího Brodu a hlavně na 1 084 m vysokou Kleť (obr. 8).²

Krajinářsky a turisticky ještě cennější a ovšem i daleko rozlehlejší areál však pro obyvatele Č. Budějovic představovala východní část Šumavy, jež pro ně byla postupně zpřístupněna vybudováním jednotlivých úseků *Sdružených pošumavských místních drah*.³ O rozvoj turistiky v této oblasti se sna-

² Tento nejvyšší vrchol Blanského lesa, vyznačující se vzhledem k budějovické kotlině poměrně velkou relativní výškou a také slunečným počasím, přímo vyzývá k výletům. Na jejím vrcholu byla v letech 1822–1825 postavena nákladem knížete Josefa II. ze Schwarzenbergu 18 m vysoká rozhledna nazvaná po něm Josefs-Thurm. Ta je dnes nejstarší dochovanou horskou kamennou rozhlednou v Čechách. Z jejího ochozu lze při vhodném počasí kromě jiného vidět i vzdálené vrcholky rakouských a německých Alp, zejména pak skupina Gr. Prielu a Dachsteinu (obr. 10). Po sto letech od otevření rozhledny byla na Kleti v roce 1925 vystavěna ve spolupráci schwarzenberské správy a KČST stylová horská chata nazvaná po tehdejší kněžně ze Schwarzenbergu Tereziina. V roce 1831 byla zhotovena schwarzenberským úředníkem ing. Josefem Faltou první mapa panoramatického pohledu z Kleti. Ta byla vydána ještě několikrát, a to jak v německé, tak české verzi. *Panorama vom Josefs-Thurme am Schöninger*. (1888). Budweis: Verlag J. J. Zink.

³ Z jednotlivých úseků *Sdružených pošumavských místních drah* měla pro budějovické turisty největší význam železniční trať Č. Budějovice – Černý Kříž – Volary s odbočkou do Nového Údolí – Haidmühle. Provoz na této trati byl zahájen v úseku do Kájova v roce 1891, do Nové Pece (Želnavy) v roce 1892 a do Volar v roce 1910. Touto tratí byly zpřístupněny nejatraktivnější partie východní Šumavy, tedy okolí Plešného jezera a Třístoličníku. Význam pro zpřístupnění úplně nejvýchodnější části Šumavy pak mělo i vybudování odbočky z hlavní trati Č. Budějovice – Horní Dvořiště – Linec, kterou je v roce 1911 zprovozněna místní železniční trať Rybník – Lipno nad Vltavou. Naopak západní část jihočeské části Šumavy a její podhůří, zpřístupnily železniční tratě Číčenice – Volary, jež byla dokončena v roce 1899 a Strakonice – Volary, jejíž poslední úseky Lenora – Volary a Vimperk – Lenora, byly zprovozněny v roce 1899, respektive 1900. Tato část Šumavy však byla pro obyvatele Č. Budějovic vzhledem k větší vzdálenosti a nutným přestupům přeci jenom hůře dostupná. V míře vrchovate pak toto platilo pro prakticky celou západočeskou část Šumavy.

žily Národní jednota pošumavská a Deutscher Böhmerwaldbund.⁴ Oba tyto spolky, shodně založené v roce 1884, měly poměrně široké, ale hlavně však národně orientované zaměření, které ovšem bylo v mnohém i vzájemně konfliktní.

Obrázek 3./ Figure 3.

Na krásných barevných diapozitivech z přelomu 19. a 20 století je vlevo pramen Vltavy, uprostřed turistický přístřešek u tohoto pramene a vpravo známý krytý most přes Vltavu v Lenoře.⁵ / In the beautiful colour slides from the turn of the 19th and 20th centuries, there is the wellspring of the Vltava River on the left, a tourist shelter at this spring in the middle and on the right the famous covered bridge over the Vltava River in Lenora.

Velmi rozsáhlá byla v té době výletní činnost tělocvičné jednoty Sokol Č. Budějovice. Po vzoru Sokola Pražského vydával i českobudějovický Sokol *Výletní listy*,⁶ které obsahovaly podrobný popis, historii a kresby plánovaného cíle příštího výletu. Obdobně byla turistika oblíbenou součástí činnosti *Budweiser Deutscher Turnverein*.⁷

Vznik samostatného specifického turistického spolku je v Č. Budějovicích datován do roku 1891, kdy byl založen *Spolek jihočeských turistů* jako pobočka KČT.⁸ Počet jeho zakládajících členů byl 60. Na valné hromadě spolku 23. března 1893 byl zvolen výbor ve složení: Miloš Sedlák předseda, František Albrecht místopředseda, Jan Příbyl jednatel, Desider Vostrý pokladník a členové Alois Bárta, Karel Bartuška, Vojtěch Bendík, František Kollman, Robert Rožánek a Jan Samek.

Hned po svém založení začal spolek vyvíjet agilní činnost. Např. v roce 1893 bylo uspořádáno 6 klubových výletů – do Habří, do Dobré Vody, do Nových Hradů (obr. 4), do Plavnice, do Adolfova (tehdejší název Holubova) a na zříceninu hradu Velešín. Spolek měl v tomto roce 117 členů. V následujících letech se počet členů i činnost spolku stabilizovala. V roce 1895 měl 118 členů a pořádal čtyři klubové výlety, a sice na Kletř, do Libníče, ke zřícenině hradu Helfenburk u Bavorova (obr. 15) a na Čertovu stěnu (obr. 12), dále pak řadu kratších vycházek a několik přednášek.⁹

Z další činnosti spolku zasluhuje zmínky jím vydané album *Z českého jihu*, obsahující 18 vyobrazení a pořízené prostřednictvím budějovického knihkupce L. E. Hansena. Dále se spolek zasadil o zřízení železniční zastávky Hrdějovice pro zlepšení dosažitelnosti okolí Hosína. Za to ovšem musel složit želez-

⁴ Deutsche Böhmerwaldbund byl založen 27. 4. 1884. Jeho prvním předsedou se stal E. Claudy, kterého záhy vystřídal pozdější starosta Č. Budějovic J. Taschek. V podstatě jako bezprostřední reakce na jeho založení vzniknul 31. 8. 1884 odbor Národní jednoty pošumavské. Jeho prvním předsedou se stal JUDr. August Zátka.

⁵ Národní muzeum Praha – Historické muzeum. Archiv tělesné výchovy a sportu. Fond: Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu. Dostupné z <http://esbirky.cz>. (eSbírky – kulturní dědictví on-line).

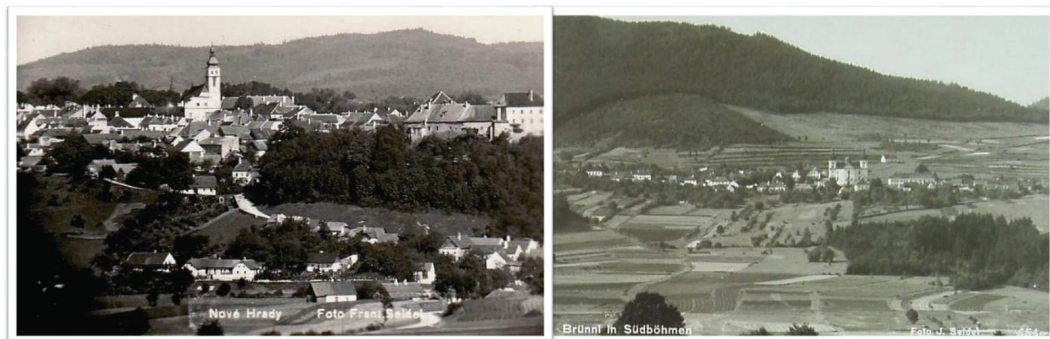
⁶ Okresní archiv České Budějovice. Fondy místní povahy. Tělocvičné a sportovní spolky.

⁷ Štumbauer, J. (1992). *Dějiny spolkové tělesné výchovy a sportu v Českých Budějovicích od poloviny devatenáctého století do roku 1938* (Habilitační práce, Univerzita Karlova v Praze, Praha), s. 24 a 29.

⁸ Jihočeský kalendář a adresář na rok 1901. (1901). Č. Budějovice, s. 11.

⁹ Jihočeské listy 9. 3. 1895.

niční správě kauci 400 zl.¹⁰ Mezi jeho přední činovníky v té době patřil Jan Samek, Robert Rožánek a František Dlouhý. V roce 1896 zakoupil spolek pro své členy dva páry sněžnic (ski), které si mohli členové spolku půjčovat za poplatek 20 kr. za půl dne.¹¹ Roční členský příspěvek činil v této době 1 zl. 20 kr.

Obrázek 4./ Figure 4.

Na fotografii Františka Seidla vlevo jsou Nové Hrady. Na fotografii Josefa Seidla vpravo je nedaleko ležící poutní místo Dobrá Voda./ In the photo of František Seidl on the left are Nové Hrady. In the photo of Josef Seidl on the right is the nearby pilgrimage site Dobrá Voda.

V následujícím období byla činnost spolku stabilizovaná, k pravidelné činnosti patřily zejména klubové výlety a to jak letní, tak zimní, přednášky, spolkové schůzky, vyhledávání a značení turistických tras apod. Na valné hromadě, konané 20. 1. 1907 byl rozpuštěn Spolek jihočeských turistů a současně ustanoven *odbor Klubu českých turistů v Českých Budějovicích*, jehož stanovy byly již dříve schváleny c. k. místodržitelstvím v Praze.¹² Mezi činovníky klubu v tomto období patřili K. Bartoška, A. Hromádka, J. Lenc, Dr. A. Maysl, ing. J. Mysliveček, prof. R. Pavler, R. Rožánek, D. Vostrý, F. Vodňanský a Dr. A. Zátka.

V následujícím období se odbor zaměřil kromě výletní činnosti i na značení turistických cest, což bylo komplikováno zejména nutným souhlasem vlastníků těch pozemků, přes které měly vést navrhované turistické trasy. Rozvoj turistiky byl v této době podporován i v dobovém tisku. Například v Jihočeských listech vycházely v létě roku 1909 na pokračování *Pohledy od Kleti*. Již dříve byly ve stejném listě uveřejňovány *Črty ze Šumavy* a některé další články a rubriky s turistickou tematikou.

V roce 1910 byl zprovozněním odbočky Černý Kříž (obr. 5) – Nové Údolí – Haidmühle dokončen poslední úsek *Sdružených pošumavských místních drah*.¹³ Jejich dokončením se výrazně zlepšila dostupnost turisticky jedinečných partií Šumavy. V edici Korbroya průvodce byly vydány nové svazky, a to Šumava I (K pramenům Vltavy) a Šumava II (K jezerům šumavským).

Budějovický odbor KČT si v prosinci 1910 vymohl pro členy klubu možnost prodeje železničních *snížených lístků sportovních*. Tyto lístky se prodávaly v obchodě činovníka odboru Čenka Rybičky v Krajinské třídě. Jízdenka (pouze pro jízdu delší než 50 km) byla zpáteční, platila jenom v neděli a ve svátek a jen se členskou legitimací. Kromě této možnosti slevy dostával člen KČT i 12 čísel klubového *Časopisu turistů*. Roční členský příspěvek byl 6 K.

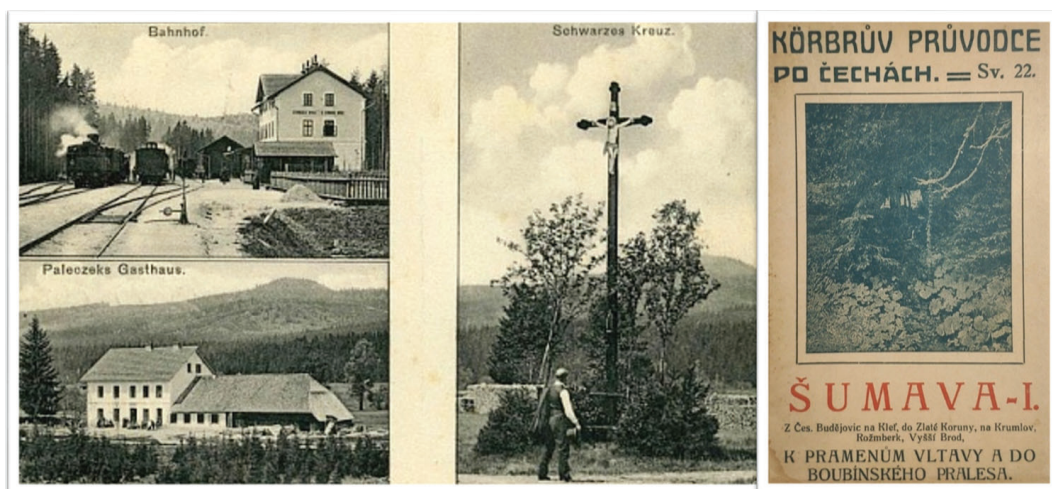
V následujícím období odbor dále rozvíjel výletní, značkovací, přednáškovou a další spolkovou činnost. Mezi jeho hlavní činovníky patřili v tomto období prof. M. Kaska, Dr. A. Zátka, Dr. J. Němec, Dr. B. Novák a A. Hromádka.

¹⁰ Rakouský zlatý (Zlatka) – měna používaná až do roku 1892 na území rakouského císařství a Rakousko-Uherska. Poté byla nahrazena Rakousko-Uherskou korunou (K) v poměru 1 zlatý = 2 koruny. Jeden zlatý se dělil nejprve na 60 a posléze na 100 krejcarů – kr. Počítání ve zlatkách se však běžně používalo až do I. světové války. V 80. letech 19. stol. si kvalifikovaný dělník vydělal 400 až 800 zl. ročně. Roční příjem nepředstavující částku 630 zl. byl osvobozen od daně.

¹¹ Jihočeské listy 17. 1. 1896.

¹² Jihočeské listy 23. 1. 1907.

¹³ Jihočeské listy 12. 11. 1910.

Obrázek 5./ Figure 5.

Pohlednice s motivem turisticky významné železniční stanice Černý Kříž. Titulní list svazku Šumava I Körbrova turistického průvodce./ Postcard with the motif of the tourist-important railway station Černý Kříž. Cover sheet of the volume Šumava I Körbr's tourist guide.

V roce 1912 odbor označil další turistické cesty. Celkem byly zásluhou KČT na Českobudějovicku od roku 1912 k dispozici následující turistické cesty:¹⁴

Vrábče – Némá strouha – Ovčín – Dívčí Kámen (modrobílá)
 Dívčí Kámen – Pozděraz – Kamenný Újezd (červenobílá)
 Dívčí Kámen – Adolfov /Holubov/ (modrobílá)
 Dívčí Kámen – Zlatá Koruna (zelenobílá)
 Zlatá Koruna – Klet (žlutobílá)
 Zlatá Koruna – Holkov – Římov (bílá-modrá-bílá)
 Kamenný Újezd – Důl – Plav – Borovnický potok – Nová Ves (bílá-červená-bílá)
 Borovnický mlýn – Říha – Doudleby – Kamenný Újezd (bílá-modrá-bílá)
 Záluží – Trocnov – Borovany (černobílá)

Kromě těchto hotových cest byly vybrány a ke značkování připravovány tyto další turistické trasy:

Kamenný Újezd – Zátkův mlýn v Poříčí – Rančický potok – Kamenný Újezd
 Pozděraz – Prokop – Rohan – Zlatá Koruna
 Vrábče – Kluk – Křemže
 Holkov – Římov – údolí Malše – Velešín – Kaplice
 Římov – Svatý Jan
 Doudleby – Rechle – Plav
 Hluboká – České Budějovice
 Trhové Sviny – Kohout

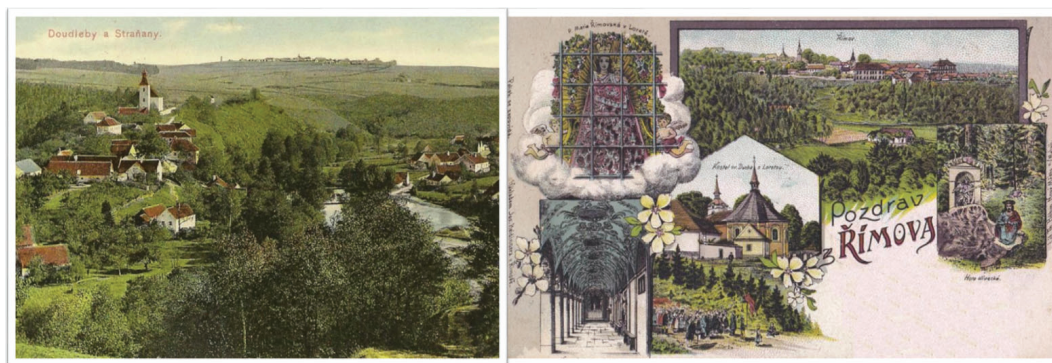
Poslední valná hromada odboru před I. světovou válkou se konala 28. března 1914 v Besedě. Projednávána byla kromě běžné agendy hlavně problematika značení a údržby turistických cest, příprava výstavby rozhledny na Větrníku u Libníče a visuté lávky podél Vltavy pod zříceninou hrádku Kotek.¹⁵ Tyto dvě stavební akce ale byly pro nedostatek finančních prostředků stále odsouvány. Na této valné

¹⁴ Moravec, E. (1912). *České Budějovice a okolí*. Č. Budějovice, s. 39–40.

¹⁵ Kotkův Hrádek (též Kotek nebo Maškovec) je zřícenina hradu ze 14. stol. nacházející se na skalní stěně na pravém břehu Vltavy, cca 6 km po proudu pod Dívčím kamenem a 13 km nad Č. Budějovicemi.

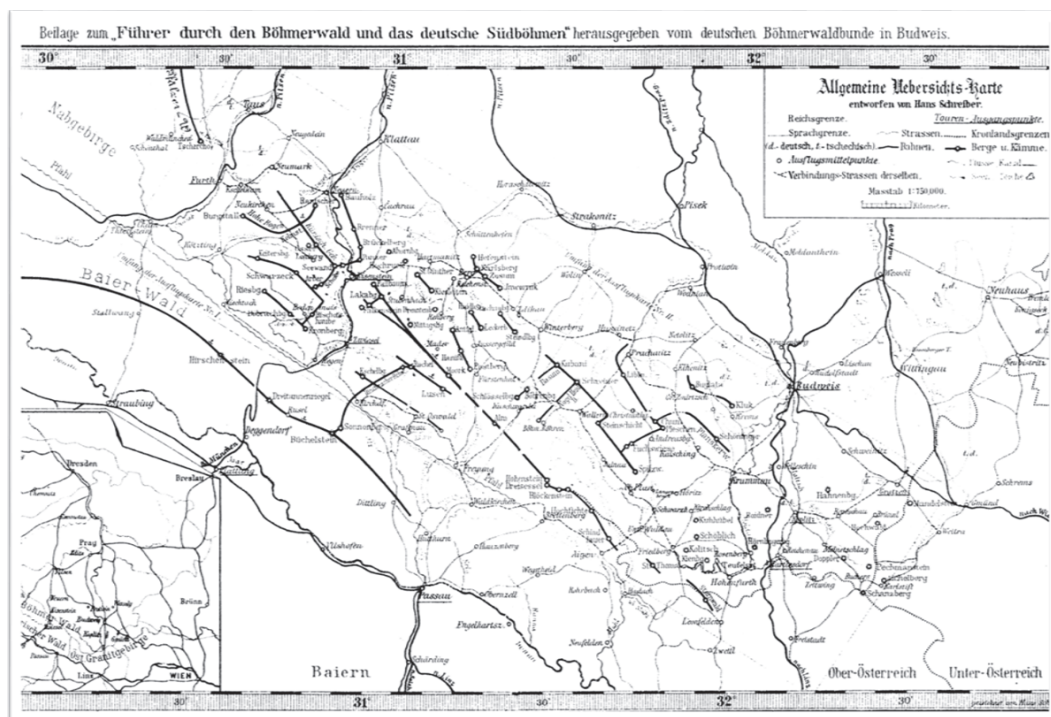
hromadě byl zvolen výbor ve složení prof. M. Kaska předseda, Dr. F. Němec místopředseda, J. Träger jednatel a správce značek, A. Hromádka pokladník.¹⁶

Turistika byla oblíbena i mezi budějovickými Němci. Z německých spolků ve městě se jí věnoval především Turnverein a v širším kontextu i Deutscher Böhmerwaldbund.

Obrázek 6./ Figure 6.

Na pohlednicích z počátku 20. století jsou oblíbené bližší cíle budějovických turistů. Vlevo Doudleby se zbytky slovanského hradiště z 10. století a vpravo poutní místo Římov./ In postcards from the beginning of the 20th century are popular closer destinations of Budweiser tourists. On the left Doudleby with the remains of a Slavic fortification from the 10th century and on the right pilgrimage site Římov.

Obrázek 7./ Figure 7.

Turistická mapa Šumavy z roku 1888, na jejímž vydání se podílel Deutscher Böhmerwaldbund./ Tourist map of Šumava from 1888, published by Deutscher Böhmerwaldbund.¹⁷

Na rozdíl od Čechů však byli budějovičtí Němci poměrně dlouhou dobu bez svého, výlučně turistického spolku. Teprve v roce 1906 vznikla společnost s názvem *Leitersteiner*. Ten byl odvozen od skupiny

¹⁶ Hlas lidu 9. 4. 1914.

¹⁷ *Führer durch den Böhmerwald*. (1888). Budweis: L. E. Hansen.

skal na Kleti, ležící západně od vrcholu (obr 8). Na té dodnes zůstala pamětní deska připomínající tento spolek.

Spolek *Leitersteiner*, který se sám označoval, jako *stolní společnost* tvořili z valné většiny členové Turnvereinu. Klubovní místnost měl v restauraci *U Orthů* na Linecké třídě. Mezi jeho zakládajícími členy byli bratři Matthias, Franz a Karl Landsperští, bratři Emanuel a Karl Neuwerthové a Anton Jaksch.¹⁸

K pravidelné činnosti spolku patřily hlavně klubové výlety do širokého okolí Českých Budějovic. Nejoblíbenější byla Kleť. Další výlety byly konány do Chvalšín, Hořic, Horní Plané, na Smrčinu, k Plešnému jezeru (obr. 16), na Třístoličník (obr. 16), do Boubínské pralesa, do údolí Malše a do řady dalších míst. Ideově spolek čerpal i z díla německy píšícího básníka a znalce Šumavy Adalberta Stiftera (1806–1868). O činnosti společnosti vycházely informace v místním německém tisku, zejména v *Budweiser Zeitung*.

Obrázek 8./ Figure 8.

Kamenná rozhledna z roku 1825 na vrcholu Kleti na barevném diapozitivu¹⁹ a na dobové pohlednici z přelomu 19. a 20. století. Na pohlednici je i známá skála Leiter – Žebřík nacházející se nedaleko vrcholu./ Stone lookout tower from 1825 on the top of Kleť in a colorful slide and in a period postcard from the turn of the 19th and 20th centuries. The postcard also shows the famous Leiter Rock (Žebřík) located near the top.

Počet členů spolku až do začátku I. světové války rychle vzrůstal. Do jeho se zapojil i tehdejší purkmistr Budějovic Josef Taschek, hlavní osoba německého spolkového života ve městě před I. světovou válkou. Hlavně jeho zásluhou došlo k začlenění spolku do Böhmerwaldbundu.²⁰

V roce 1910 byl v Českých Budějovicích založen další německý turistický spolek, a sice *Ortsgruppe Touristenverein die Naturfreunde*.²¹ Jako částečnou (nespecifickou) náplň své činnosti provozovaly turistiku i další spolky a kluby působící v té době ve městě, a to včetně tělovýchovných a sportovních.

Vývoj českobudějovické turistiky v letech 1918–1938

Činnost českobudějovického odboru KČT byla obnovena po přerušení, ke kterému došlo během I. světové války, během roku 1919. Klub českých turistů oficiálně změnil název na Klub českosloven-

¹⁸ Sedlmeyer, K. A. (1979). *Budweis*. Miesbach: Verlag Bergmann + Mayr, s. 399–400.

¹⁹ Národní muzeum Praha – Historické muzeum. Archiv tělesné výchovy a sportu. Fond: Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu. Dostupné z <http://esbirky.cz>. (eSbírky – kulturní dědictví on-line).

²⁰ Tamtéž, s. 401.

²¹ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 796, č. rejstříku 72, výměr c. k. místo-
držitelství Praha ze dne 20. 7. 1910.

ských turistů – KČST. Dvacátého pátého června 1920 byla založena, a to zejména zásluhou českobudějovického odboru, Jihočeská župa KČST. Jejím sídlem se staly Č. Budějovice a do jejího čela byl zvolen funkcionář českobudějovického odboru Bedřich Král. Po založení župy začala soustředěná snaha KČST o proniknutí do pohraničí, zejména pak na jižní Šumavu. Ještě v roce 1920 započalo značení celkem šesti turistických cest KČST procházejících Šumavou. Největší význam z nich měla páteří šumavská pohraniční turistická stezka, která začínala až v Domažlicích, a jež v jižních Čechách vedla přes Bučinu, Knížecí Pláně, Strážný, Lenoru, České Žleby, Nové Údolí, Trístoličník, Plechý, Zvonkovou, Dolní Vltavici, Vítkův kámen (obr. 15), Frymburk, Čertovu stěnu, Vyšší Brod a Rožmberk až do Českého Krumlova.²²

Obrázek 9./ Figure 9.

Vlevo je na dopisnici KČST Rožmberk. Vpravo je na fotografii Josefa Seidla Český Krumlov. Zde končila páteří šumavská turistická stezka KČST začínající až v Domažlicích./ The KČST postcard on the left shows Rožmberk. On the right in Josef Seidl's photograph is Český Krumlov. There ended the backbone Šumava hiking trail KČST starting in Domažlice.

Kromě Šumavy věnoval českobudějovický odbor KČST v této době pozornost také značení nových a obnově předválečných cest v blízkosti města i rozvoji turistiky v samotných Č. Budějovicích. Nadále pak byl ve středu jeho zájmu vrchol Blanského lesa – Klet.

Velký hromadný výstup na Klet pořádal odbor 25. září 1921. Jeho trasa nahoru vedla ze Zlaté Koruny a dolů do Č. Krumlova. Tyto hromadné turistické výstupy na Klet pak byly pořádány i v následujících letech.²³

Obrázek 10./ Figure 10.

Z vrcholu Kleti se za výjimečných situací naskytne i nádherný panoramatický pohled na 200 km vzdálené Alpy. Tento jev byl vděčným námětem známého fotografa Josefa Seidla a následně i jeho syna Františka./ From the top of Klet, in exceptional situations, there is also a wonderful panoramic view of the Alps 200 km away. This phenomenon was a grateful theme of the famous photographer Josef Seidl and subsequently his son František.

²² Jihočeské listy 18. 2. 1920.

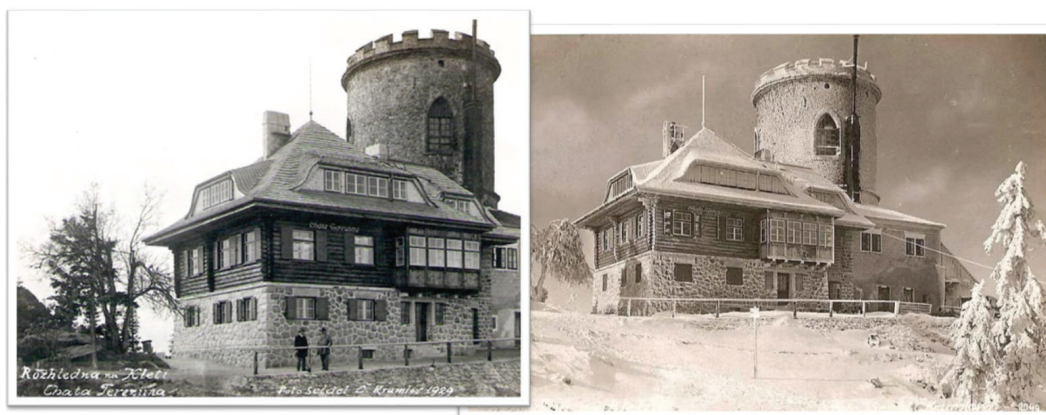
²³ Jihočeské listy 24. 9. 1921.

Na valné hromadě českobudějovického odboru KČST, konané 28. února 1922 v kavárně u Volbrechtů, byl předsedou opětovně zvolen Bedřich Král, místopředsedou M. Kaska, jednatelem Otomar Schrabal, pokladníkem B. Šindelář a správcem značek J. Lexa. V této době měl spolek 300 členů a jeho jmění činilo 11 tis. Kč. Jen v roce 1921 vytyčili jeho členové 120 km nových značených turistických cest. Na valné hromadě byl také přijat návrh na zřízení tří klubových studentských cestovních stipendií po 200,- Kč.²⁴

Velmi rušný byl pro českobudějovické turisty rok 1923. Třináctého května pořádal odbor spolu s českobudějovickými jednotami Sokola, DTJ, skautskými oddíly a některými školami hromadný výstup na Kleť, kterého se zúčastnilo celkem 1 500 turistů.²⁵

Odbor věnoval Kleti mimořádnou pozornost. Vlastním nákladem o ní vydal knihu,²⁶ prosazoval úpravu jedinečné rozhledny na jejím vrcholu a zahájil jednání se schwarzenberskou správou o výstavbě turistické chaty vedle rozhledny. Kromě hlavních byly v tomto roce značeny i pobočné turistické cesty a v Č. Budějovicích byly zřízeny v budovách chlapecké školy ve Štítného ulici a lycea v Husově třídě turistické noclehárny.

I v roce 1924 hýřil odbor aktivitou. Podařilo se mu definitivně dojednat stavbu turistické chaty na Kleti. V Č. Budějovicích byl zřízen meteorologický sloup, byla vyznačkována cesta ze Záluží v podhůří Novohradských hor do Trocnova a velká pozornost byla také věnována propagaci turistiky ve městě. Na valné hromadě 28. března 1924 byl zvolen nový výbor v čele s předsedou ing. Emanuele Fritschem,²⁷ který se následně stal vůdčí osobností českobudějovické turistiky po celé zbylé meziválečné období. Místopředsedou byl zvolen M. Kaska, a do výboru dále: Dr. Lexa, F. Lžíčář, O. Rosín, O. Schrabal, D. Schrabalová, F. Skřivánek, Dr. Tůma, V. Janda a V. Novák.²⁸ V odboru se také začalo projednávat zřízení akademického pododboru KČST. Ten pak byl ustaven v následujícím roce.

Obrázek 11./ Figure 11.

Letní a zimní motiv tehdy již 100 let staré rozhledny a nové Tereziiny chaty na Kleti na fotografiích J. Seidla z konce 20. let./ Summer and winter motif of the then 100-year-old lookout tower and the new Tereza cottage on Kletí in J. Seidl's photos from the late 1920s.

V létě 1925 byla na vrcholu Kleti slavnostně otevřena turistická chata nazvaná Tereziina, jež byla postavena nákladem schwarzenberské správy, pod kterou toto území majetkově patřilo. Bylo v ní i několik hostinských pokojů, noclehárny, jídelna, místnost pro turistické spolky a další zázemí. Byla postavena účelně a architektonicky citlivě. V celku s o 100 let starší rozhlednou působí na vrcholu

²⁴ Jihočeský sportovní týdeník, roč. 1., č. 2, 14. 3. 1922.

²⁵ Jihočeské listy 30. 5. 1923.

²⁶ *Kleť (1 084). Pojednání H. Grose a úvodní zápisy pamětní knihy na Kleti roku 1921.* Č. Budějovice: KČST tiskem K. Fialy.

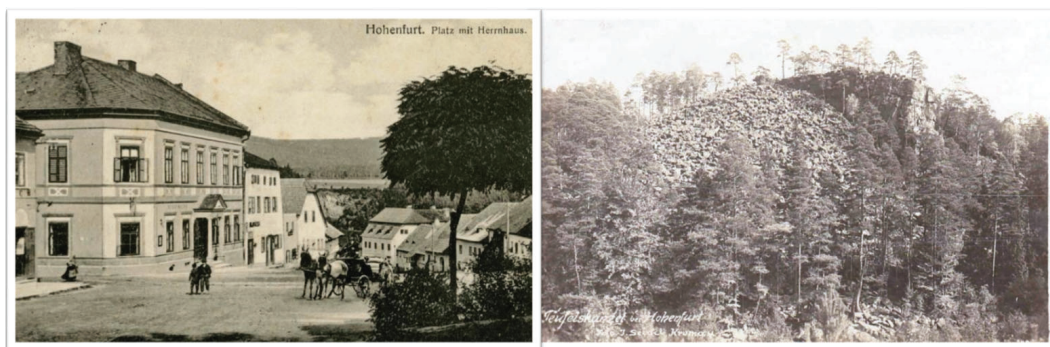
²⁷ Ing. Emanuel Fritsch (1874–1956), vrchní technický rada Československých státních drah, byl kromě funkce předsedy odboru KČST v Č. Budějovicích a funkce předsedy Šumavské župy KČST, iniciátorem budování turistických stezek, jejich aktivním značkařem, správcem hotelu KČT *Panský dvůr* ve Vyšším Brodě a členem sboru pro záchranu hradu Helfenburku.

²⁸ Republikán 31. 3. 1914.

příznivě a zcela přirozeně (obr. 11). V tomto roce vydalo ústředí KČST krásnou novou sedmibarevnou turistickou generální mapu Šumavy.

Po delších diskusích a veskrze kladných vyjádřeních zainteresovaných odborů KČST byla 3. října 1926 vytvořena velká spojená Šumavská župa KČST.

V následujících letech byla věnována hlavní pozornost dokončení značkování plánovaných turistických cest, začal českobudějovický odbor KČST usilovat o koupi *Panského domu* ve Vyšším Brodě (obr. 12) a započal vyjednávat se schwarzenberskou správou o koupi pozemku na Trojmezí (obr. 18), kde chtěl postavit českou turistickou chatu.

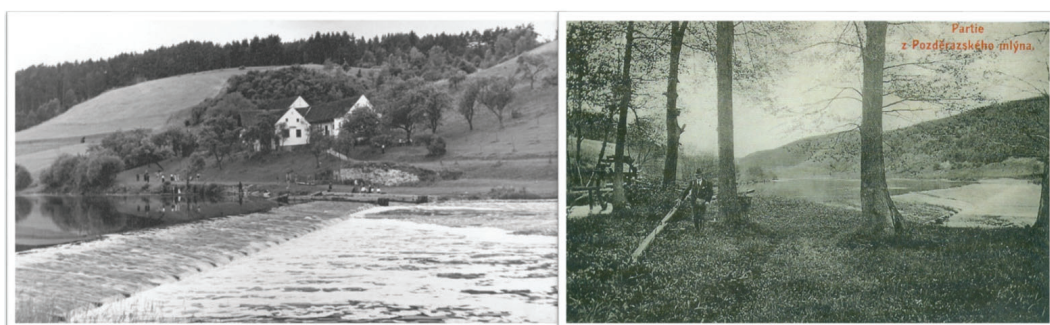

Obrázek 12./ Figure 12.

Na pohlednici z počátku 20. let vlevo je Panský dům na náměstí ve Vyšším Brodě. Vpravo je na fotografii Josefa Seidla nedaleko se nacházející Čertova stěna./ In the postcard from the early 1920s on the left is the house Panský dům on the square in Vyšší Brod. On the right in Josef Seidl's photograph is nearby Čertova stěna (devil's wall).

Činnost českobudějovického odboru KČST byla v tomto období skutečně rozsáhlá. Jen v roce 1928 uspořádal celkem 26 klubových výletů vedených vlastními zkušenými vůdci. Některé z nich byly organizovány i do Rakouska a Německa. Noclehárna klubu v Č. Budějovicích byla rozšířena na kapacitu 140 lůžek a jen v tomto roce poskytla úhrnem 2 450 noclehů. V klubu byla zavedena instituce „rodinného příslušníka člena klubu“, který platil nižší příspěvky, ale užíval stejných výhod jako řádný člen. Mezi řadu členských výhod KČST patřila 33% skupinová sleva na tratích ČSD a pro jednotlivce možnost nákupu zlevněných *relačních lístků* a také slevy na noclehy ve vlastních i smluvních turistických ubytovacích zařízeních.

O významném postavení českobudějovického odboru v rámci nové Šumavské župy svědčí skutečnost, že do jejího čela byl zvolen Dr. M. Cihlář z Č. Budějovic, a ty byly také vybrány za její sídlo.

Obrázek 13./ Figure 13.

Na fotografii z 20. let vlevo, je usedlost U Rybů nacházející se na levém břehu Vltavy nad Boršovem. Na fotografii vpravo je jez Pozděraz, který se nachází cca 4 km proti proudu. Kolem něho pokračovala Povltavská stezka ke zřícenině Dívčí kámen./ In the photo from the 1920s on the left is the farmhouse U Rybů located on the left bank of the Vltava river above Boršov. The photo on the right shows the weir Pozděraz, which is located about 4 km upstream. Around it continued the Vltava Trail to the ruins of Dívčí kámen.

V roce 1930 se odboru konečně podařilo koupit *Panský dům* ve Vyšším Brodě, který byl v následujících letech nákladem 300 tisíc Kč adaptován a značně rozšířen. Získal také pozemek pro stavbu chaty na turisticky mimořádně atraktivním Trojmezí a začal s budováním dlouho plánované *Povltavské (Fričovy)* stezky, zatím vytyčením prvního úseku z Boršova do Jamného, respektive k usedlosti a následně výletní restauraci *U Rybů* (obr 13).²⁹

Velmi rušný byl pro českobudějovické turisty rok 1932, během kterého odbor uspořádal 42 klubových výletů. Dokončena byla první část *Povltavské stezky* vedené v náročném a místy těžce prostupném terénu levého břehu Vltavy.³⁰ V tomto roce byla také v Č. Budějovicích zřízena stálá turistická kancelář, byla ukončena adaptace a přístavba *Panského domu* ve Vyšším Brodě a při odboru byly zřízeny kroužky lyžování a vodní turistiky.

Úspěšnost tohoto roku poněkud kalilo napětí, ke kterému došlo v Šumavské župě. Padly dokonce návrhy na rozdělení župy na 3 části, k tomu však nakonec nedošlo, ale její sídlo bylo pro utlumení největších kritických námitek odborů z pošumavských měst přeneseno z Č. Budějovic do Strakonice, které leží více v jejím geografickém středu.

Vůdčí postavení českobudějovického odboru v župě se podařilo obnovit v roce 1933. Bylo to zejména zásluhou obětavé a všeobecně uznávané osobnosti ing. E. Fritsche, který byl zvolen předsedou župy a jejím zástupcem v ústředí KČST. Ten byl kromě toho nadále předsedou českobudějovického odboru.

Obrázek 14./ Figure 14.

Na dopisnici KČST z 20. let vlevo klášter ve Zlaté Koruně. Vpravo je na fotografii z 20 let zřícenina gotického hradu Dívčí kámen, ke kterému byla dovedena v roce 1936 Povltavská stezka./ In the KČST postcard from the 1920s on the left is the monastery in Zlatá Koruna. On the right in a photo from the 20s are the ruins of the gothic castle Dívčí kámen, to which the Vltava Trail was led in 1936.

Velkou aktivitu vyvíjel klub i v následujícím období. Zejména bylo připravováno vydání speciální turistické mapy Šumavy a českobudějovický odbor byl pověřen zakreslením turistických cest do původní vojenské předlohy mapy. Odbor dále začal s konzervací zříceniny hradu Helfenburku u Bavorova (obr. 15), který měl KČST v nájmu a přiměl schwarzenberskou správu k zahájení oprav zříceniny hradu Vítkův kámen.³¹ Odbor také pokračoval ve výstavbě *Povltavské stezky*, která byla v roce 1936

²⁹ Dříve velmi oblíbená výletní restaurace *U Rybů* se nachází na levém břehu Vltavy, u nízkého jezu, necelé tři kilometry nad Boršovem. Rod Rybů ji zde zřídil u své prosperující hospodářské usedlosti v roce 1936. Ta pak byla oblíbená jak u turistů a vodáků, tak i osadníků zdejší trampské osady *Údolí sporů*.

³⁰ Celá stezka se skládá ze tří částí. Jako první byl vybudován 4 km dlouhý úsek z Boršova do Jamného. Jeho stavba byla velmi náročná, když některé skalní úseky muselo vystřílet ženijní vojsko. V roce 1936 byl zpřístupněn druhý, 7 km dlouhý úsek z Jamného ke zřícenině hradu Dívčí kámen. Poslední, stejně dlouhá část trasy vedoucí do Zlaté Koruny, byla zprovozněna v roce 1938.

³¹ Vítkův kámen (1053 m n. m.) je hora na pravém břehu Vltavy naproti Frymburku. Na jejím vrcholu se rozkládá stejnojmenná zřícenina hradu (též Vítkův hrádek) založeného poč. 14. stol. Vítkovci. Je nejvýše položenou hradní zříceninou v českých zemích.

dovedena až ke zřícenině hradu Dívčí kámen (obr. 14).³² Tato stezka a ostatní značené turistické cesty byly kromě vlastních značek opatřovány i doplňkovými informačními tabulkami.

Obrázek 15./ Figure 15.

Na pohlednici z 30. let vlevo je zřícenina hradu Vítkův kámen. Na pohlednici z počátků 20. stol. vpravo je zřícenina hradu Helfenburk./ In the postcard from the 1930s on the left are the ruins of Vítkův kámen Castle. In the postcard from the beginning of the 20th century on the right are the ruins of Helfenburk Castle.

Obrázek 16./ Figure 16.

Na fotografii vlevo je Plešné jezero nacházející se pod Plechým, který je s nadmořskou výškou 1 378 m nejvyšší horou české části Šumavy. Na německé dobové pohlednici vpravo je vrchol Trístoličníku./ In the photo on the left is Plešné lake located under Plechý, which with the altitude of 1,378 m is the highest mountain in the Czech part of Šumava. In the German period postcard on the right is the top of Trístoličník.

K zlepšení orientace v českobudějovické turistické oblasti přispělo vydání připravovaných speciálků Šumavy v roce 1937. Ty vyšly v edici zvané *Sbírka turistických map se značkovými cestami*, vydávané ve spolupráci Vojenského zeměpisného ústavu a KČST. Pro českobudějovické turisty měl největší význam list č. 21 (Šumava III.) – Pramenná oblast Vltavy a Blanský les a list č. 22 (Šumava IV.) – Vyšebrodsko.³³ Následně byla vydána ve stejné edici ještě mapa č. 29 – Jižní Českobudějovicko a Novohradsko.

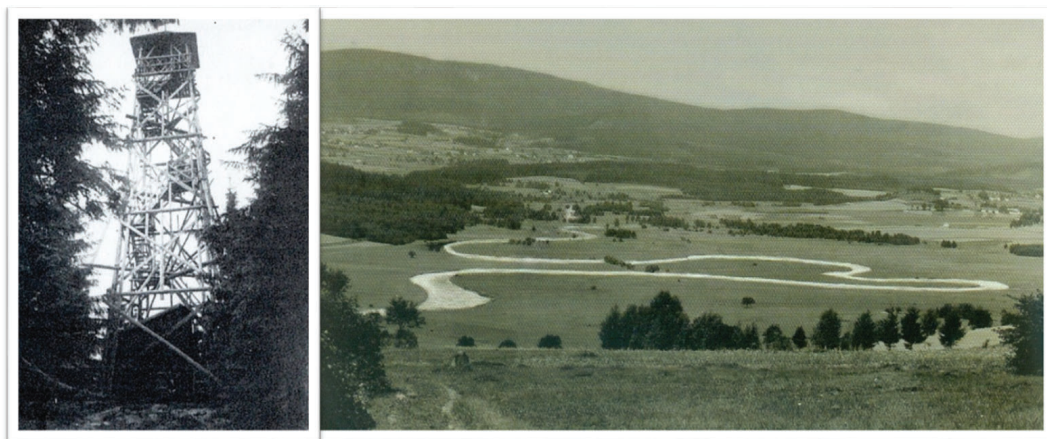
³² Zřícenina mohutného středověkého hradního komplexu Dívčí kámen (též *Maidstein* nebo *Menštejn*), představuje spolu s okolím velmi unikátní archeologický a krajinářský útvar. Hrad byl vybudován v polovině 14. století na úzkém skalním ostrohu vytvořeném erozní činností Vltavy a do ní se vlévajícího Křemžského potoka. Opuštěn byl na začátku 16. století a již v polovině tohoto století se o něm píše jako o zpuslém. Ostroh byl ale osídlen již v neolitu. Ve starší době bronzové zde stálo opevněné hradiště únětické kultury. Následně byl po několik století opuštěn a k dalšímu osídlení došlo až v době halštatské a laténské. V období nástupu tzv. mohylových kultur hradiště zaniklo. Okolí hradu je ale velmi pestré i z botanického a zoologického hlediska.

³³ *Padesát let Klubu československých turistů.* (1938). Praha: KČST, s. 161.

V roce 1937 se odboru podařilo získat od schwarzenberské správy pronájem zříceniny hradu Dívčí kámen, kterou hodlal zabezpečit, oplotit a za vstupné zpřístupnit veřejnosti. V tomto roce měl česko-budějovický odbor KČST již 708 členů.³⁴ Počínaje létem 1937 bohužel došlo ke zhoršení poměrů pro turistiku na hraničním hřebenu Šumavy. Mimo jiné se změnilo chování příslušníků německé finanční stráže i nájemce chaty na Trístoličnicku k česky mluvícím turistům. Velké problémy byly zejména na cestě z Trístoličnicku do Heidmühle.³⁵

K dalšímu zhoršení poměrů pro turisty v hraniční části Šumavy došlo po 12. březnu 1938, kdy bylo hitlerovskou armádou obsazeno Rakousko, a tím se i hraniční hřeben východně od Trojmezí stal hranicí mezi ČSR a Německem. Čeští turisté museli dbát na hranicích nejvyšší opatrnosti. Pohyb u hranic byl možný jen s platným cestovním pasem a hranici bylo možno v této oblasti překročit jen na přechodech ve Zvonkové a v Heidmühle. Do té doby běžné volné překračování hranice již nebylo nadále možné.³⁶

Přes tyto problémy na hraničním hřebenu Šumavy pokračoval česko-budějovický odbor KČST ve velmi aktivní činnosti. Spolupodílel se na zřízení *Zimní záchranné služby* pro oblast Kleti, Želnavy, Horní Planě a Nového Údolí. Dále pokračoval v úpravách zříceniny hradu Dívčí kámen a připravoval stavbu rozhledny na Knížecím stolci (obr. 17).³⁷

Obrázek 17./ Figure 17.

Na fotografii vlevo je původní rozhledna na Knížecím stolci (1 236 m n. m.) dokončená v roce 1938. Na fotografii vpravo je známý meandr Srdce Vltavy. Jedná se o pohled od Horní Planě směrem k Pihlovu./ The photo on the left shows the original lookout tower on the Knížecí stolec (1 236 m above sea level) completed in 1938. The photo on the right shows the famous meander of the Heart of the Vltava River. This is a view from Horní Planě towards Pihlov.

Za oficiální stanici KČST v Č. Budějovicích byl v roce 1938 uznán hotel Grand u nádraží. Odbor nadále pokračoval v instalaci kovových informačních tabulek na historických budovách ve městě.

Ještě koncem léta 1938 zakoupil odbor na jižní Šumavě pozemek o rozloze 10 ha a obnovil značkování na Vyšebrodsku a Volarsku.³⁸ V tomto roce byl také založen na památku zemřelého člena Karla Ausobského cestovní fond nesoucí jeho jméno, z něho pak bylo udělováno cestovní stipendium pro členy odboru – studenty.

Hned po I. světové válce začala vyvíjet velkou aktivitu také původní německý turistický spolek ve městě – *Leitersteiner des Deutschen Böhmerwaldbundes in Budweis*. Téměř každý týden vycházely v Budweiser Zeitung obsáhlé informace o jeho činnosti a výletech.³⁹ Jejich hlavním cílem byla Klet a mezi další patřily pohraniční turistické oblasti jižních Čech, zejména Novohradsko a východní Šumava.

³⁴ Tamtéž, s. 170.

³⁵ Jihočeské listy 21. 8. 1937.

³⁶ Jihočeské listy 30. 3. 1938.

³⁷ Jihočeské listy 4. 6. 1938.

³⁸ Jihočeské listy 10. 9. 1938.

³⁹ Budweiser Zeitung 9. 5. 1919 a 13. 9. 1919.

Součástí podrobných zpráv o činnosti spolku vycházejících v tisku byly i informace o historii navštěvovaných míst, jejich kulturních památkách a přírodních krásách. Čtvrtého července 1920 pořádal spolek pod názvem Hochwaldfest turistický sraz více jak 100 německých turistů u Plešného jezera.⁴⁰

V roce 1921 došlo ke změně názvu spolku na *Deutsche Wandervereinigung für den Böhmerwald in Budweis – touristische Abteilung des Deutschen Böhmerwaldbundes*.⁴¹ Ten byl členem německého *Hauptverband deutscher Gebirgs-und Wandervereine in der Tschechoslowakei* a až do roku 1938 ho vedl šéfredaktor vydavatelství *Moldavie* Anton Schacherl.

I pod změněným názvem pořádal spolek velké množství výletů, a to zejména do germanofonní části jižních Čech, kterým dával velkou publicitu v místním německém tisku. V roce 1925 měl okolo 250 členů a pořádal celkem 19 klubových výletů.⁴² Vydával klubové legitimace, které opravňovaly mimo jiné i k překročení státních hranic, a to až do hloubky 10 km. V jeho výboru pracovaly kromě A. Schacherla ještě další významné osobnosti německého života ve městě té doby, jako například: K. Scheicher, K. Neuwerth, F. Blumentritt, K. Bretsch, F. Drexler, W. Glaser, A. Jaksch a další. Starostou celého Böhmerwaldbundu byl bývalý purkmistr Č. Budějovic Josef Taschek.⁴³ V pohraničí a dalších německých oblastech bylo používáno samostatné německé značení turistických cest, které bylo provedeno, na rozdíl od tradičního českého barevného pásového, pomocí barevných kosočtverců. Byly vydávány německé turistické mapy německými turisty nejvíce navštěvovaných turistických rajonů.

Obrázek 18./ Figure 18.

Panoramatická mapa nejceněnějších partií jihočeské části Šumavy. Na fotografii Josefa Seidla jsou zachyceni turisté na Trojmezí./ Panoramic map of the most valuable parts of the South Bohemian part of Šumava. The photo of Josef Seidl shows tourists on the Tri-Border.

Deutsche Wandervereinigung Budweis vyvíjela svoji činnost po celé období I. republiky. Ve druhé polovině 30. let byli v čele spolku kromě A. Schacherla ještě H. Sängler, F. Knorra a F. Schestauber.

Po I. světové válce obnovila činnost i *Ortsgruppe Touristenverein die Naturfreunde*.⁴⁴ Jednalo se o místní skupinu malého německého turistického svazu stejného názvu se sídlem v Ústí nad Labem. O činnosti tohoto spolku se nezachovaly žádné zprávy, a ta byla zřejmě minimální, protože ke dni 22. 8. 1934 byl vymazán ze spolkového rejstříku.⁴⁵

Turistika patřila tradičně k oblíbeným činnostem budějovických jednot *Turnvereinu*. To platilo zejména v případě nejstarší a největší jednoty, kde byla dokonce v roce 1928 založena samostatná turistická sekce s názvem *Knaben- Wandersektion des Deutschen Turnvereins Budweis*.

⁴⁰ Budweiser Zeitung 5. 6. 1920.

⁴¹ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 813, č. rejstříku 628, výměr ZPS Praha ze dne 30. 6. 1921.

⁴² Budweiser Zeitung 28. 2. 1925.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 796, č. rejstříku 72, výměr ZPS Praha ze dne 21. 4. 1921.

⁴⁵ Tamtéž, přípis ZÚ Praha okr. úřadu Č. Budějovice o vymazání spolku ze spolkového rejstříku ke dni 22. 8. 1934.

V roce 1930 byl v Č. Budějovicích založen *odbor Československé obce turistické*.⁴⁶ Ta byla součástí *Ústředního tělovýchovného svazu* Československé strany národně socialistické. Předsedou českobudějovického odboru ČOT byl ve druhé polovině 30. let Felix Řehoř a dalšími funkcionáři K. Böhm a J. Šrámek. V roce 1938 měl odbor 56 členů.

Odbor československé obce turistické v Mladém byl založen v roce 1931.⁴⁷ Tento odbor však příliš dlouho neexistoval, protože byl již v roce 1935 vymazán ze spolkového rejstříku.⁴⁸

Závěr

Turistika se v Českých Budějovicích během námi vytýčeného časového údobí postupně vypracovala k poměrně vysoké úrovni a tvořila zde významnou, i když svébytnou součást místní tělesné výchovy a sportu. K jejímu rychlému rozvoji zde přispělo krajinářsky bohaté blízké i vzdálené okolí města, které je z turistického hlediska téměř ideální a také jeho hospodářský rozvoj. K jejímu největšímu rozvoji došlo ve 30. letech, kdy už zde ale za sebou měla poměrně dlouhou tradici. Nejdůležitějším turistickým spolkem ve městě byl zejména v období po I. světové válce zdejší odbor KČST, ve kterém hrála mimořádnou roli osobnost ing. Emanuela Fritsche. Členem této korporace byly i další významné českobudějovické osobnosti.

Druhým významným turistickým spolkem ve městě byl německý *Wandervereinigung für Böhmerwald Budweis*, který se transformoval v poměrně významný spolek z původní stolní turistické společnosti Leitersteiner. I v něm hrála dominantní roli jedna osobnost, a to Anton Schacherl. Tento spolek byl členem Böhmerwaldu, což byla německá národovecká organizace s širokou působností.

Zájmy těchto dvou nejvýznamnějších českobudějovických turistických organizací se vzájemně střetávaly zejména v prostoru jihočeské části Šumavy a na kultovním místě budějovických turistů – Kleti. I když se ve druhé polovině 30. let národnostní situace postupně zhoršovala a ideální nebyla ani v době bezprostředně po vzniku I. republiky, nedošlo mezi českými a německými budějovickými turistickými, ale i sportovními spolky až do léta 1938 k fatálnímu národnostnímu střetu, tehdy obvyklému v některých jiných částech Československa.⁴⁹

Ostatní specifické turistické spolky a korporace ve městě měly, v porovnání s těmito dvěma, přeci jenom menší význam.

Českobudějovická turistika, jako významná a nedělitelná součást zdejšího systému tělesné výchovy a sportu, tvořila v tomto dlouhém sledovaném období velmi rozvětvený a vzájemně se prostupující soubor specifických i nespecifických turistických spolků, odborů a klubů. Jeho výrazným znakem pak byla poměrně vyvážená dvojnárodnostní struktura, která ale nevedla k významnějším národnostním excesům. Odkaz tohoto období v podobě zažitých tradic, turistických cest a další turistice sloužící infrastruktuře ji pozitivně ovlivňoval i v následujících obdobích, a to včetně současnosti.

Prameny a literatura

Archivní fondy a muzejní sbírky

Státní oblastní archiv Třeboň. Fond Policejního ředitelství České Budějovice. Kartony 796, 810, 813 a 846.

Státní oblastní archiv Třeboň. Fond sčítání lidu 1921, České Budějovice, kart. I/1-LII/31.

Okresní archiv České Budějovice. Fondy místní povahy. Tělocvičné a sportovní spolky.

Okresní archiv České Budějovice. Sběrka map a plánů a Sběrka fotografií a pohlednic.

⁴⁶ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 810, č. rejstříku 561, výměr ZÚ Praha ze dne 3. 4. 1930.

⁴⁷ SOA Třeboň, Policejní ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 846, č. rejstříku 8.

⁴⁸ Tamtéž, výměr ZÚ Praha ze dne 14. 4. 1935.

⁴⁹ Aniž by zde chtěl autor idealizovat vzájemné vztahy budějovických Čechů a Němců, je faktem že po většinu období vzájemného soužití zde až na výjimky k významnějším národnostním excesům nedocházelo. Ostatně i *Encyklopedie Českých Budějovic* používá pojem Budweiser (Budějovičan) pro obyvatele města, který nadřazoval vztah k městu nad etnickou či jazykovou příslušností. Někdy také používali Němci z ostatních částí jižních Čech ironickou nadsázku, že v tomto regionu žijí tři národnosti, a sice Němci, Češi a Budvajžři. *Encyklopedie Českých Budějovic*. (1998). Č. Budějovice: Nebe, s. 50.

Národní muzeum Praha – Historické muzeum. Archiv tělesné výchovy a sportu. Fond: Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu. Dostupné z <http://esbirky.cz>. (eSbírky – kulturní dědictví on-line). Jihočeské muzeum České Budějovice. Sbírka negativů a Sbírká pohlednic a fotografií. Jihočeské muzeum. Album Turnvereinu Budweis z období 1863–1896.

Periodika

Budivoj, roč. 1900–1914.
Budweiser Kreisblatt, roč. 1899–1918.
Budweiser Zeitung, roč. 1919–1938.
Hlas lidu, roč. 1907, 1909, 1910, 1912–1914, 1916–1917, 1918–1938.
Jihočeské listy, roč. 1895–1938.
Jihočeský sportovní týdeník, roč. 1 (1922–1923), 5 (1926–1927), 7 (1928–1929), 8 (1929–1930), 10 (1931–1932), 15 (1936–1937).
Republikán, roč. 1919–1938.

Tištěné prameny

Album starých Budějovic. (po roce 1915). Č. Budějovice: Pejša a spol.
Bericht des Deutschen Turnvereines in Budweis. (1912). Budweis.
Der Böhmerwald. Ein Paradies für Naturfreunde. (po roce 1918). B. Budweis: Bundesleitung des Deutschen Böhmerwaldbundes.
České Budějovice. Místní odbor Národní jednoty pošumavské. (1892). Praha: KČT.
Encyklopedie Českých Budějovic. (1998). Č. Budějovice: Nebe.
Führer durch den Böhmerwald. (1888). Budweis: L. E. Hansen.
Führer durch den Böhmerwald. (1929). Budweis: Verlag des Deutschen Böhmerwaldbundes.
Jihočeský kalendář a adresář na rok 1901. (1901). Č. Budějovice.
Kleť (1 084). Pojednání H. Grose a úvodní zápisy pamětní knihy na Kleť roku 1921. Č. Budějovice: KČST tiskem K. Fialy.
Körbruv průvodce po Čechách, Sv. 22. Šumava I. Praha: KČT a KČST.
Körbruv průvodce po Čechách, Sv. 23. Šumava II. Praha: KČT a KČST.
Obce v číslech – okres České Budějovice. (1990). Č. Budějovice.
Padesát let Klubu československých turistů. (1938). Praha: KČST.
Památník Sokola Česko-Budějovického. (1909). Č. Budějovice: Jednota Sokola.
Výroční zpráva Spolku jihočeských turistů v Českých Budějovicích za správní rok 1893. (1894). Č. Budějovice: J. Příbyl.

Plány a mapy

Allgemeine Übersicht-Karte. (1888). [Měř. 1:750 000].
Panorama vom Josefs-Thurme am Schöninger. (1888). Budweis: Verlag J. J. Zink.
Wanderkarte vom Ausgangspunkte Budweis. [Měř. 1:150 000].

Literatura

Ambrož, B., & Šindelář, B. (1924). *Průvodce Českými Budějovicemi a okolím*. Č. Budějovice: K. Au-sobský.
Bayer, E. (1910). *Budweis und seine nächste Umgebung*. Budweis: A. Gothmann.
Böhm, F. (1928). *České Budějovice*. Č. Budějovice.
Kratochvil, K., & Meerwald, A. (1930). *Heimathbuch der Berg und Kreisstadt Böhmisch Budweis*. Č. Budějovice: Karl Kratochvil a comp. Verlag.
Moravec, E. (1912). *České Budějovice a okolí*. Č. Budějovice.
Moravec, E. (1924). *Č. Budějovice - průvodce městem a okolím. Jižní Čechy a Šumava*. Č. Budějovice: Jan Svátek.
Rada, F. (1966). *Když se psalo c. k.* Č. Budějovice: Nakladatelství Č. Budějovice.
Rada, F. (1992). *Když se psalo T. G. M.* Č. Budějovice: Jihočeské nakladatelství Růže.
Sedlmeyer, K. A. (1979). *Budweis*. Miesbach: Verlag Bergmann + Mayr.
Štumbauer, J. (1992). *Dějiny spolkové tělesné výchovy a sportu v Českých Budějovicích od poloviny devatenáctého století do roku 1938* (Habilitační práce, Univerzita Karlova v Praze, Praha).

- Štumbauer, J. (2014). *Dějiny německé spolkové tělesné výchovy a sportu v Českých Budějovicích od poloviny devatenáctého století do roku 1945*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita.
- Štumbauer, J., Tlustý, T., & Malátová, R. (2015). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v českých zemích do roku 1918*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita.
- Štumbauer, J. (2016). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v meziválečném Československu*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita.
- Zeithammer, L. M. (1904). *České Budějovice a okolí*. Č. Budějovice.

Elektronické a internetové zdroje

<http://www.fotohistorie.cz>. Historické pohlednice.

Doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

JU PF KTVS

Na Sádkách 305/2a

370 05 České Budějovice

stumba@pf.jcu.cz